

[Undervisningsministeren.]

ning/matematik, engelsk, tysk, fysik/kemi, latin og fransk samt til prøver, der indgår eller kan indgå i højere forberedelseseksamen. Den hidtidige forsøgsordning med hensyn til undervisning i enkeltfag til højere forberedelseseksamen, der har vist, at der er et betydeligt behov for indretning af sådan undervisning, bliver dermed afløst af et permanent tilbud herom. Bestemmelserne vil træde i stedet for bestemmelserne om forberedelseskursus i loven om fritidsundervisning m. v.

For kursisterne betyder dette, at de eksisterende udgifter til indskrivningsgebyrer og læremidler bortfalder.

Den foreslåede forpligtelse for amtskommunerne til at oprette og drive disse kursus omfatter kun undervisning, hvor valget af undervisningsfag og tidspunkt for aflæggelse af prøver bestemmes af den enkelte deltager (enkeltofagsundervisning). Undervisning ved private studenterkursus og 2-årige kursus til højere forberedelseseksamen fortsætter således på det hidtidige grundlag, men udvalgets forslag om indførelse af vederlagsfrihed også på disse områder foreslås gennemført ved en ændring af lov om kommuners og amtskommuners bidrag til statslige og private skoler og kurser.

Med henblik på koordinering af den prøveforberedende enkeltfagsundervisning med fritidsundervisningen for voksne og anden enkeltfagsundervisning i amtsråds kredsen og for at sikre en koordinering af oplysningsarbejdet om disse undervisningstilbud foreslås det, at der i hvert amt nedsættes et repræsentantskab med henblik på rådgivning af amtsrådet om disse forhold. Det foreslås, at repræsentantskabet skal bestå af repræsentanter for de største kommuner i amtsråds kredsen, organisationer og kredse, der i amtsråds kredsen driver fritidsundervisning for voksne, samt eventuelt andre organisationer eller institutioner, der har særlig interesse i kursusvirksomheden.

Det foreslås endvidere, at amtsrådet får adgang til efter tilsvarende regler at nedsætte et repræsentantskab ved hvert kursus med henblik på rådgivning om forhold af særlig betydning for det pågældende kursus. Et sådant repræsentantskab vil kunne sikre en koordinering i den del af amtsråds kredsen, som undervisningstilbuddene ved det pågældende kursus i særlig grad tager sigte på.

Undervisningen på forberedelseskurser varetages ifølge den gældende lov af timelærere.

Det foreslås, at der ved kurserne bliver mulighed for at oprette faste stillinger, og der lægges vægt på, at der på denne måde tilvejebringes faste lærerstillinger ved disse kurser.

Det er af væsentlig betydning, at deltagerne i enkeltfagskurserne får studie- og erhvervsvejledning. En sådan gives allerede ved HF-enkeltofagskurser under forsøgsordningen som ved anden HF-undervisning, og det er tanken, at sådan vejledning også skal gives ved anden prøveforberedende undervisning. Den rådgivning, der allerede gives forud for disse kurser, tænkes ikke indskrænket.

Oprettelsen af faste lærerstillinger ved kurserne medfører bl. a., at der skal oprettes lærerråd ved kurserne, ligesom der bør oprettes elevråd.

Med disse bemærkninger, og idet jeg i øvrigt henviser til forslagene og bemærkningerne hertil, skal jeg anbefale lovforslagene til velvillig behandling.

Ordføreren for forslagsstillerne (*Henning Philipsen*) (SF):

Hermed tillader jeg mig at fremsætte *forslag til folketingsbeslutning om ændring af lov om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring m. v.*, idet jeg i øvrigt skal henvise til forslaget og de ledsagende bemærkninger.

Skriftlig redegørelse.

Af indenrigsministeren (21/1 77):

Redegørelse om de forskellige sider af alkoholproblemet.

(Redegørelse nr. V).

Baggrunden for min redegørelse i dag skal søges i tre folketingsdebatter i den forrige samling.

Den første debat fandt sted den 16. januar 1976 i forbindelse med 1. behandlingen af kristeligt folkepartis to forslag til folketingsbeslutning om forbud mod henholdsvis reklamer for stærke drikke og salg af stærke drikke til personer, der ikke er fyldt 18 år.

Den anden debat, som jeg tænker på, er forespørgselsdebatten om narkotikapolitikken, der fandt sted den 4. februar 1976.

Den tredje og sidste debat var forespørgselsdebatten den 19. maj 1976 om undervisningsministeriets konsulenter i alkohol- og narkotikaspørgsmål.

I alle tre tilfælde blev det fra flere sider

[Indenrigsministeren.]

stærkt fremhævet, at man burde have en alkoholpolitisk debat med et bredere og mere alment udgangspunkt, end tilfældet har været ved de tre omtalte debatter.

Senest har kristeligt folkeparti den 16. december 1976 genfremsat sit forslag til folketingsbeslutning om forbud mod reklamer for stærke drikke.

I en beretning af 4. juni 1976 fra folketingets retsudvalg over de to forslag til folketingsbeslutning – som jeg indledningsvis omtalte – henstillede udvalget så i naturlig konsekvens af denne enighed til regeringen, at de forskellige aspekter af alkoholproblemet burde tages op til vurdering i sammenhæng, og at der burde gives folketinget en redegørelse for disse problemer.

En del af det efterlyste mere almene grundlag er søgt tilvejebragt i kontaktudvalgets rapport om »Organisationen af forebyggelsen af alkohol- og narkotikamisbrug«, der er blevet omdelt til folketingets medlemmer.

Rapporten er blevet til ved et samarbejde mellem amtskommunerne og regeringens kontaktudvalg vedrørende alkohol- og narkotikaspørgsmål.

I august 1976 udbad Amtsrådsforeningen sig efter aftale med kontaktudvalget vedrørende alkohol- og narkotikaspørgsmål de enkelte amtsråds kommentarer til 5 spørgsmål omkring alkohol- og narkopolitikken.

8 amtsråd (København, Frederiksborg, Storstrøm, Fyn, Sønderjylland, Vejle, Ringkøbing og Århus) har kommenteret de stillede spørgsmål. 3 amtsråd (Roskilde, Bornholm og Viborg) har meddelt, at de ikke er i stand til at kommentere spørgsmålene på nuværende tidspunkt. 3 amtsråd (Vestsjælland, Ribe og Nordjylland) har meddelt, at sagen endnu ikke har været behandlet på politisk plan.

Af de 8 besvarelser, der er indkommet fra amtsrådene, kan udledes følgende:

ad spørgsmål 1. (Hvorledes vil amtskommunen koordinere det præventive arbejde på misbrugsområdet mellem sygehusudvalget, social- og sundhedsudvalget og undervisnings- og kulturudvalget?).

Som *koordinator af misbrugsbekæmpelsen* peges i to af besvarelserne (Fyn og Ringkøbing) på § 23, stk. 2-udvalget suppleret med en repræsentant fra amtskommunens undervisnings- og kulturudvalg. Et amtsråd (Sønderjyl-

land) finder, at ansvaret for den koordinerende indsats bør placeres i social- og sundhedsudvalget. Andre amtsråd (Frederiksborg, Storstrøm, Vejle og Århus) har planer om nedsættelse af embedsmandsudvalg med lidt forskellig sammensætning, men typisk bestående af repræsentanter fra de tre implicerede forvaltninger samt behandlingsinstitutionerne, embedslægerne, kriminalforsorgen samt primærkommunernes social- og sundhedsforvaltninger – disse amtsråd påtænker formentlig ikke at nedsætte særlige politiske udvalg for at koordinere det præventive arbejde på misbrugsområdet. Et amtsråd (København) nævner i sin besvarelse, at amtskommunens social- og sundhedsforvaltning har udarbejdet et udkast til en model for et udvalg bestående af såvel politikere som embedsmænd («et generelt idé- og høringsorgan på misbrugsområderne m.m.«), hvori også Københavns kommune tænkes repræsenteret, da Københavnsområdet «i henseende til misbrugsområdet må betragtes som en enhed» – overvejelserne er dog ikke endeligt afsluttet.

Det fremgår endvidere af besvarelserne, at der er usikkerhed i de fleste amtskommuner om, hvorledes *den nærmere tilrettelæggelse af den præventive indsats* skal finde sted – Sønderjyllands amtsråd har dog oplyst, at det præventive arbejde stort set fortsætter uændret, idet amtskommunen har ansat undervisningsministeriets tidligere konsulent med stort set samme arbejdsopgaver som hidtil. Enkelte amtskommuner peger på, at oplysningsvirksomheden i væsentlig grad skal finde sted fra amtsungdomscenteret og amtskolepsykologen, og en enkelt amtskommune (Vejle) overvejer at lade udpege et antal personer i hver kommune til undervisnings- og oplysningsarbejde.

ad spørgsmål 2. (Hvad har amtsrådet af ønsker til de centrale myndigheder om støtte og information på misbrugsområdet?).

Samtlige amtskommuner fremhæver, at de centrale myndigheder fremover løbende bør forsyne de lokale myndigheder med oplysninger om udviklingen i den øvrige del af landet. Endvidere fremhæves, at de centrale myndigheder bør opretholde kontakten til udlandet og i fornødent omfang videregive oplysninger om eventuelle forskningsresultater og udviklingen internationalt til de lokale myndigheder.

Herudover peger

– Storstrøms amtskommune på ønskeligheden af, at de centrale myndigheder fortsat bør

[Indenrigsministeren.]

være behjælpelige med at fjerne formelle eller holdningsmæssige hindringer for samarbejde mellem de forskellige myndigheder – f. eks. politiet og amts-/kommunalt behandlingsarbejde.

- Ringkøbing amtskommune på, at amtsskommunen prioriterer den lokale og regionale gensidige orientering højere end orientering fra centrale organer.
- Århus amtskommune på muligheden for central støtte i forbindelse med undervisningsområdet oplysningsarbejde, især med hensyn til udarbejdelse af informationsmateriale.

ad spørgsmål 3. (Hvilke informationer om misbrugssituationen i de lokale områder har de centrale myndigheder og folketinget brug for?).

Samtlige amtskommuner – måske med undtagelse af Ringkøbing – erklærer sig rede til løbende at indsende redegørelser om den lokale misbrugssituation. Københavns amtskommune foreslår rapportindsendelse efter følgende regler: Dels kvartalsrapporter, der kort belyser udviklingen i området, dels akut-rapporter, når der konstateres væsentlige ændringer eller nydannelser på misbrugsområdet, og dels special-rapporter, der anmodes om fra centralt hold.

Ringkøbing amtskommune prioriterer den lokale og regionale gensidige orientering højere end orientering til centrale organer.

ad spørgsmål 4. (Hvorledes bør misbrugsområdets lokale og centrale myndigheder organisere samarbejdet?).

De fleste af de indkomne besvarelser viser et ønske om,

- 1) at der fra centralt hold arrangeres konferencer, seminarer og lignende omkring misbrugsproblematikken, når behov opstår;
- 2) at repræsentanter fra kontaktudvalget (eventuelt undervisningsministeriets konsulent) i øvrigt lejlighedsvis deltager i regionale møder;
- 3) at de regelmæssige møder i Amtsrådsforeningen mellem henholdsvis socialchefer, undervisnings- og kulturforvaltningschefer samt amtsungdomscenterlederne (i hvis møder kontaktudvalgets sekretariat allerede deltager) anvendes som mulighed for

koordination mellem lokale og centrale myndigheder. Vejle amtskommune peger dog på, at der bør arrangeres regelmæssige (f. eks. kvartalsvise) møder mellem specielt udpegede personer i amtskommunerne og kontaktudvalget (undervisningsministeriets konsulent).

ad spørgsmål 5. (Er der behov for en forstærket indsats over for den del af social- og sundhedspolitikken, som man kunne benævne misbrugspolitikken (narkotika og alkohol) – herunder især forebyggelse af et tilsyneladende stigende alkoholforbrug?).

Af samtlige besvarelser fremgår, at det synes nødvendigt at styrke indsatsen over for misbrugsproblemerne, specielt over for alkoholmisbruget. Der er imidlertid usikkerhed med hensyn til, hvilke midler der skal sættes ind. Der peges på øget oplysning og information og anden præventiv indsats samt på, at misbrugspolitikken må ses i sammenhæng med det øvrige social- og sundhedsområde, arbejdsmarkedsområdet og fritids- og kulturområderne. En enkelt amtskommune (Frederiksborg) udtaler, at det ikke er muligt at fremkomme med konkrete forslag om forstærket indsats, førend der lokalt er indhentet oplysninger om misbrugsomfang.

Ud over at henvise til den førnævnte rapport fyldige redegørelse skal jeg i det følgende koncentrere mig om nogle principielle forhold samt give en kort beskrivelse af nyligt gennemførte initiativer og planlagte foranstaltninger inden for forskellige ministeriers område.

Indledningsvis må jeg tilstå, at jeg af principielle grunde umiddelbart var en smule betænkelig ved i det hele taget at tage en alkoholpolitisk debat.

Dette, hvad enten man betragter alkoholisme eller alkoholmisbrug som en sygdom, eller man har den holdning, at alkoholmisbrug er et symptom på dybereliggende forhold af social eller personlighedsmæssig art.

I første tilfælde er det vel ret usædvanligt, at folketinget ønsker en enkelt sygdom sat til debat, medmindre der foreligger helt ekstraordinære grunde hertil.

I det andet tilfælde har vi med den tankegang og de holdninger, der ligger bag vedtagelsen af loven om social bistand, ligesom forladt de gamle tankegange med at lægge vægt på et enkelt symptom på sociale og personlige van-

[Indenrigsministeren.]

skeligheder. Man har i stedet ønsket at sætte ind med bistand, der tager hensyn til den enkeltes eller familiens samlede sociale situation. Man taler om totalitetsprincippet. Selvfølgelig det forhold at bruge betegnelsen alkoholpolitik kan medføre en ufrugtbar fastlåsning af tankegangene med det resultat, at man stirrer sig blind på *stoffet* alkohol uden tanke for, at det er dets indviklede samspil med kulturelle, sociale, familiære og individuelle forhold, der udgør baggrundsfaktorerne for alkoholmisbrug.

Hertil kommer, at selve ordet alkoholpolitik hos mig fremkalder forestillinger i retning af forbud, restriktioner og andre ubehageligheder.

Jeg mener virkelig ubehageligheder, fordi jeg mener at kunne konstatere et velkendt, næsten lovmæssigt mønster, såfremt et produkt bliver belagt med sådanne restriktioner, at produktet får karakteren af »forbuden frugt«.

Det starter med offentlig opskræmthed, der igen resulterer i mere eller mindre strenge forbud eller kontrolforanstaltninger. Det viser sig imidlertid snart, at strenge forbud ingen problemer løser. Snarere tværtom. Udgifterne til finansiering af håndhævelsen af forbudene vokser. Flere og flere mennesker bliver unødigt kriminaliserede. Professionelle kriminelle bagmænd eller smuglere påtager sig at forsyne markedet med det kontrolbelagte produkt. Dette medfører igen en yderligere acceleration af volden og kriminaliteten.

Før eller senere afløses forbud og strenge restriktioner imidlertid af en mere lemfældig eller stilfærdig regulering af produktet.

Hovedformålet med den debat, der formentlig vil følge efter min redegørelse i dag, må efter min opfattelse være at få formuleret de principper, der har båret skiftende regeringers alkoholpolitik; dernæst at få disse principper gennemdiskuteret for at få afklaret, om de – med større eller mindre justeringer – fortsat er holdbare. Det kan en gang imellem være sundt med en sådan principdebat.

Derpå mener jeg at vi skal arbejde videre ud fra disse principper i social- og sundhedspolitikken, fritidspolitikken, færdselspolitikken m. v. Der hører principperne hjemme. Dermed er imidlertid ikke sagt, at vi ikke skal have eller har en alkoholpolitik.

Vi har efter min mening en alkoholpolitik, som blot er generel, i modsætning til en særlig alkoholpolitik. Da jeg nævnte, at jeg var be-

tænkelig ved en alkoholpolitisk debat, var det derfor den særlige alkoholpolitik, betænkkelighederne gik på. Lad mig belyse denne væsentlige sondring med et eksempel.

Med udgangspunkt i en klage fra en privat borger over en alkoholannonce, som vedkommende fandt utilbørlig, har jeg anmodet forbrugerombudsmanden om at vurdere, hvorvidt annoncen er i strid med god markedsføringsetik.

Forbrugerombudsmanden har givet mig det foreløbige svar, at den nævnte annonce vil indgå i det materiale, som han for tiden indsamler med henblik på at tage en forhandling med de berørte brancheorganisationer. Forbrugerombudsmanden siger det ikke udtrykkeligt, men jeg forstår ham således, at målet med disse forhandlinger må være at få fjernet de værste annoncevildskud og finde en sober reklameform – også på alkoholområdet.

Regeringen har med andre ord den holdning, at problemer vedrørende alkoholannoncer bedst løses ved anvendelse af de *almindelige* til rådighed stående midler. Det vil i dette eksempel sige lov om markedsføring og ikke et særligt forbud mod alkoholreklame. Jeg kan oplyse, at man i Sverige i en betænkning fra august 1976 er inde på den samme linie.

Bistandslovens allerede nævnte totalitetsprincip er et andet eksempel på en afstandtagen fra en isoleret (særlig) vurdering af den enkeltes situation og dermed et farvel til det gamle system, hvorefter hjælp blev ydet af forskellige (symptom)-organer, alt efter hvilket symptom der har forårsaget behovets opståen; samtidig er det udtryk for tilslutning til den tankegang, at samfundets indsats ikke blot skal rettes mod den enkelte, men også mod årsager, der ligger mere skjult, og som måske ikke umiddelbart ser ud til at have indflydelse på den nu opståede behovssituation.

Socialministeriet:

I denne forbindelse kan jeg oplyse, at socialministeriet har oplyst:

at der ikke foreligger nogen klar dokumentation for en stigning i misbruget, men at der flere steder opleves at være en tendens til en stigning, og at der er tegn på, at misbruget er trængt ned i de yngre aldersgrupper (12 års alderen);

at de igangværende foranstaltninger til bekæmpelse af misbruget er mangeartede. Det er dog noget karakteristisk, at samtidig med og

[Indenrigsministeren.]

ud over, at misbrugsproblemet forsøges sat ind i en større sammenhæng og helhed, foregår der konkret arbejde på ambulatorier, hospitaler, klinikker, ungdomscentre, beskyttede værksteder og pensionater og drives informationsarbejde gennem pjecer, møder, foredrag o. lign. Og sidst, men ikke mindst, foregår der et tværfagligt samarbejde, hvori deltager forskellige sociale institutioner og andre institutioner og instanser (politi, kriminalforsorg, undervisningssektoren f. eks.), bl. a. med det formål at koordinere det forebyggende arbejde.

Forsøg på at gå nye veje ses også; bl. a. har man i Randers i samarbejde mellem skoleforvaltning, arbejdsformidling og social- og sundhedsforvaltning lavet et behandlingssystem, hvori bl. a. indgår en alternativklasse, hvor truede unge går i skole 7 timer dagligt; heraf er de 4 timer lønnet og foregår på et træningsværksted;

at der flere steder arbejdes med og er planer om at udbygge og intensivere det tværfaglige samarbejde mellem alle relevante – for at forøge effekten af arbejdet, især på det forebyggende stader, herunder oplysningsarbejdet;

at der er bred enighed om, at det sociale aspekt ved behandlingen af misbruget må have en fremtrædende plads, og at man må være opmærksom på forhold i omgivelserne, der eventuelt skal ændres eller medinddrages i behandlingen.

Det fremgår endvidere, at alkoholmisbrugsproblemet må ansues ud fra en helhedsvurdering og ses som et symptom på lige fod med andre symptomer på dårlig trivsel.

Samarbejde på tværs af institutioner og sektorer er påkrævet, og det forebyggende arbejde må prioriteres højt.

Jeg omtalte i min indledning den formelle baggrund for, hvorfor jeg i dag giver denne redegørelse til folketinget. Den reelle baggrund er imidlertid en tilsyneladende udbredt antagelse: at især de unges stigende alkoholforbrug er et problem.

Det fremgår således også af retsudvalgets beretning af 4. juni 1976; antagelsen bygger formentlig bl. a. på pressens behandling af fænomenerne.

Pressen har imidlertid en tendens til at beskæftige sig med det usædvanlige – det sensationssprægede. Er der tilstrækkelig mange historier om unges umådeholdne alkoholforbrug,

har det enkeltstående tilfælde, det usædvanlige, en tendens til i befolkningens og dermed også i politikernes øjne at blive det normale, det sædvanlige.

Det første spørgsmål, man derfor må stille sig, er, om der er hold i påstanden om de unges store alkoholforbrug.

Svaret på spørgsmålet er, at det ved vi ikke noget præcist om. De foreliggende undersøgelser viser, at de unges brug af alkohol – ligesom den øvrige del af befolkningens – gennem den sidste 10 års periode har været stigende. Det fremgår videre, at det er normalt, at unge bruger alkohol.

En undersøgelse viser noget om, hvad der er *ualmindeligt* blandt de unge:

- at have et forbrug på over 20 genstande om ugen; for de yngste over 10,
- at drikke alene,
- kun at drikke med kammerater af samme køn,
- ikke at drikke med sine forældre,
- at drikke stærkt øl,
- slet ikke at drikke.

For mig at se er det nogle fornuftige normer for omgang med alkohol – eller for at bruge en anden terminologi: en fornuftig alkoholkultur.

Dette finder støtte hos den svenske psykiater Bo Löfgren, der i sin bog »Alkoholisme, menneske og samfund« omtaler flere undersøgelser, hvoraf han mener at kunne uddrage bl. a. følgende konklusioner:

- Det forekommer sandsynligt, at kulturer med begrænsede muligheder for at vise og udfolde følelser løber større risiko for at få alkoholproblemer.
- Hvis alkoholforbrug sker i grupper, helst omfattende begge køn, fungerer gruppen som en beskyttelse mod alkoholisme.
- Hvis alkoholforbrug er forbundet med isolering og udstødelse, synes dette at føre til et øget antal alkoholister.
- Hvis alkohol forekommer i familiesamvær og de unge fra en tidlig alder lærer at omgås alkohol, synes kun lidt alkoholisme at opstå.

De unge bliver før eller senere voksne. Et led i denne proces er at tilegne sig eller for den sags skyld forkaste de normer og holdninger, der af de unge opfattes som hørende hjemme i voksenverdenen, hvor det som bekendt er yderst normalt og socialt helt acceptabelt at have et vist alkoholforbrug.

Reageres der derfor af foruroligede voksne

[Indenrigsministeren.]

– for ikke at tale om regering og folketing – unuanceret og negativt med restriktive foranstaltninger over for det forhold, at unge bruger alkohol, har indgrebet for det første i virkeligheden forkert adresse, idet man i første fase burde starte med en holdningsændring hos den voksne befolkning for i en senere fase at nå ungdommen. For det andet opnår man formentlig kun at lægge gift for en fornuftig dialog med ungdommen for i samarbejde med den i hjem og skole at finde frem til rimelige og fornuftige normer og holdninger til alkoholforbrug. En ungdom, der i forvejen er hårdt trængt af stor arbejdsløshed, bør ikke yderligere forfølges og umyndiggøres.

Undervisningsministeriet:

I denne forbindelse kan jeg oplyse, at der i den nye folkeskolelov, som er trådt i kraft den 1. august 1976, indgår oplysning om alkoholbrug i det obligatoriske emne sundhedslære. Formålet med undervisning i sundhedslære er, at eleverne erhverver viden om de grundlæggende forudsætninger for menneskets sundhed og almene trivsel og et særligt kendskab til udbredte nydelses- og rusmidler og disses skadelige virkninger. Undervisningen tager ikke blot sigte på fysiske lidelser, men kommer ligeledes ind på psykiske lidelser og deres mulige årsagsforhold samt mere bredt på de samfundsmæssige sider af spørgsmålet menneskers helbred og velvære.

Undervisningen i sundhedslære skal gives på 1.–9. klassetrin og kan fortsættes i 10. klasse. Oplysninger om nydelses- og rusmidler skal indgå i undervisningen senest fra 6. klassetrin.

Til undervisningen anvendes mindst 48 timer fordelt over klassetrinene i forskellige fag som dansk, biologi og samtidsorientering.

Om de bagved liggende holdninger i emnet sundhedslære kan oplyses:

Sundhedslæren og herunder undervisning om alkoholrelaterede forhold er integreret i hele undervisningsforløbet lige fra 1. til 9. klasse. Dette betyder med hensyn til alkoholbrug, at det betragtes som en del af et større emnekompleks, der berører alle elever uanset alder og klassetrin og hver enkelt elev på forskellige klassetrin.

Emnet er obligatorisk. Heri ligger en erkendelse af nødvendigheden af, at hver enkelt elev erhverver sig viden om de forhold, der kan føre til fysisk, psykisk eller social skade.

Oplysninger om alkohol indgår både i biologi og samtidsorientering. Dette betyder, at alkoholmisbrug og alkoholisme ikke længere betragtes som rent medicinske problemer, men at der i lige så høj grad er tale om psykiske og sociale problemer.

Især viser faget samtidsorientering, at man lægger vægt på de sociale konsekvenser ved brug/misbrug af alkohol – her ud fra et bredere samfundsmæssigt synspunkt.

Der skal i denne sammenhæng gøres opmærksom på, at der inden for andre lovgivninger i relation til alkohol (f. eks. bistandsloven) har fundet samme udvikling sted fra at betragte alkoholisme som en sygdom til at anlægge en bredere social synsvinkel.

I undervisningsministeriets bekendtgørelse af 31. oktober 1975 om uddannelse af lærere til folkeskolen indgår sundhedslære (herunder alkohol) i pædagogiske specialer A, B og C.

I de pædagogiske specialer lægges der vægt på, at den studerende forsøger at analysere den proces, der fører til et bestemt resultat, således at den studerende med udgangspunkt i elev- eller skolesituationen kan søge at opnå en forståelse af den enkelte elev og dennes specifikke situation i klassen og samtidig søge at nå frem til en løsning af mulige problemer.

Ved at lade sundhedslære indgå i de pædagogiske specialer gives der den studerende mulighed for ikke blot at betragte alkoholbrug/-misbrug som et undervisningsobjekt, men som et symptom på de sårbarhedsforøgende faktorer, der kan have indflydelse på det enkelte barns udviklingsforløb.

Foruden tanken om at integrere sundhedslære i en bredere sammenhæng i overensstemmelse med folkeskoleloven af 26. juni 1976 ligger der den holdning, at læreren bl. a. med hensyn til alkoholmisbrug kan arbejde præventivt, ikke blot i tilrettelæggelsen af sin undervisning, men også ved at have lært at tyde nogle af de tegn, der fortæller, at et barn er truet i sin udvikling.

I begge nævnte uddannelser betragtes alkoholbrug/-misbrug ud fra en betydelig bredere synsvinkel end tidligere, og man ønsker at medtage både fysiske, psykiske og sociale aspekter. Det er umuligt på dette tidspunkt at vurdere, hvilken effekt disse holdninger har – dertil har bestemmelserne kun fungeret alt for kort tid.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 322 af 16. juni 1971 om undervisningen i gym-

[Indenrigsministeren.]

nasiet indeholder en bestemmelse om, at stofmisbrug kan indgå blandt emnerne fra menneskets biologi. Endvidere indgår i faget biologi ved højere forberedelseseksamen stof- og medicinmisbrug blandt undervisningsemnerne, jfr. undervisningsministeriets bekendtgørelse af 24. april 1974 om højere forberedelseseksamen.

Som det vil være fremgået, er oplysning om alkohol m. v. ikke begrænset til den skolepligtige alder, men behandles også inden for en del af de fortsatte skoleuddannelser samt inden for læreruddannelsen.

Arbejdsministeriet:

For så vidt angår det af pressen undertiden omtalte problem om alkohol på landets arbejdspladser kan det oplyses, at det er regeringens holdning, at problemet alkohol på arbejdspladserne må løses af arbejdsgiveren, arbejdslederne og de øvrige ansatte i fællesskab, og at man ved oplysning og propaganda bør søge at påvirke den enkeltes holdning til alkoholforbruget, idet netop virksomhedernes egen indsats for et sikkert og sundt arbejdsmiljø er centralt placeret efter formålsparagraffen i lov om arbejdsmiljø.

Hverken den gældende arbejderbeskyttelseslovgivning eller den nye lov om arbejdsmiljø indeholder direkte regler om alkohol/alkoholmisbrug. Disse love indeholder derimod bestemmelser, der tager sigte på at modvirke den fare for ulykker eller sygdom, som beskæftigelse af personer med legemlige eller åndelige mangler under visse forhold kan rumme for dem selv og andre. Til sådanne mangler kan efter arbejdsministeriets opfattelse henføres påvirkning af alkohol.

Der kan henvises til lov om almindelig arbejderbeskyttelse § 16, stk. 4, 1. punktum, hvor der til udførelse af særlig farlige arbejder ikke må anvendes arbejdere, om hvilke arbejdsgiveren ved eller burde vide, at de efter deres legemlige eller åndelige tilstand må anses for uskikket dertil, og til samme bestemmelses 2. punktum, hvorefter arbejdsgiveren ikke må beskæftige arbejdere ved arbejder, hvor tilstedeværelsen af visse lidelser hos de pågældende kan betyde en særlig fare for deres omgivelser.

Endvidere kan der i medfør af § 29 ved pasning af særlig farlige tekniske hjælpemidler stilles krav om ædruelighed. Eksempelvis kan her nævnes arbejdsministeriets bekendtgørelse

af 22. december 1971 om pasning af dampkedler og de i medfør heraf udfærdigede forskrifter, hvorefter kedelpasseren under pasningen af en dampkedel ikke må være påvirket af alkohol.

Nævnes kan også, at det efter arbejds- og socialministeriets bekendtgørelse af 27. juli 1945 om indretningen og brugen af mekanisk drevne kraner § 5, stk. 1, kræves, at kranføreren er ædruelig.

For så vidt angår loven om arbejdsmiljø kan der henvises til den bemyndigelse, der efter § 41 er givet arbejdsministeren til at fastsætte nærmere regler for bl. a. de ovenfor omtalte farlige arbejdspladser.

Endelig bemærkes, at arbejdsministeriet ikke råder over statistisk materiale til belysning af, hvilken rolle indtagelse af alkohol spiller for sikkerheden på arbejdspladsen.

Spørgsmålet om tilvejebringelse af oplysninger om alkohol i forbindelse med arbejdsulykker blev rejst under behandlingen i arbejdsmarkedsudvalget af tilføjelsen i 1973 af en bestemmelse om anmeldelse af arbejdsulykker m. v. i lov om almindelig arbejderbeskyttelse § 54, stk. 3.

Ved gennemgang af indberetninger om arbejdsulykker fra direktoratets kredse i årene 1970-72 er der ikke bemærket tilfælde, hvor spiritusmisbrug har givet anledning til anbefaling af begrænsning af arbejdsområder for personer i en sådan legemlig tilstand.

Retsmedicinsk institut har i 1970 foretaget en medicinsk undersøgelse af alkohol i blodet for 156 tilfælde af 242 dødstilfælde i hovedstadsområdet som følge af arbejdsulykker sket i perioden 1960-69. Undersøgelsen viste, at der i 73 pct. af de undersøgte tilfælde konstateredes mindre end 0,5 promille i blodet, i 19 pct. af tilfældene mellem 0,5 promille og 1,5 promille og for 8 pct. af tilfældene mere end 1,5 promille alkohol i blodet.

Disse undersøgelsesresultater er på nuværende tidspunkt de eneste, der sammenholder spørgsmålet om alkohol og arbejdsulykker, for så vidt angår danske arbejdspladser.

I anmeldelserne efter nyordningen i 1973 er kun i meget få tilfælde anført bemærkninger om alkohol i forbindelse med ulykkestilfældet og da på så lidet konkret en måde, at oplysningerne er uden statistisk værdi.

Man har imidlertid nu efter en fornyet henvendelse fra folketingets arbejdsmarkedsudvalg

[Indenrigsministeren.]

ved revision i 1976 af vejledningen til blanketten ved anmeldelse af arbejdsulykker til arbejdstilsynet anmodet om yderligere oplysninger, der skønnes at have interesse, f. eks. oplysning om eventuel påvirkning fra medicin, alkohol, narkotiske midler o. lign. Så sent som den 25. november 1976 har arbejdsministeren over for folketingets arbejdsudvalg udtalt, at såfremt der i forbindelse med drøftelsen i folketinget af denne redegørelse om alkoholproblemer måtte opstå behov for nærmere belysning af de eventuelle sammenhæng mellem alkoholproblemer og arbejdsulykker, som ikke har kunnet klarlægges ved enkle statistiske metoder, vil dette spørgsmål, når arbejdsmiljøinstituttet efter arbejdsmiljøloven er oprettet, kunne henlægges til undersøgelse i instituttet, muligt i samarbejde med socialforskningsinstituttet.

Justitsministeriet:

I den offentlige debat har der gennem lang tid fra forskellig side været fremsat et ønske om at øge færdselssikkerheden ved at indføre faste promillegrænser i færdselsloven.

Regeringen og et flertal i folketinget blev i sidste samling overbevist om rigtigheden af den fremførte argumentation. I sommeren 1976 fik vi ved en ændring af færdselsloven indført faste promillegrænser. Det er nu således, at der vil kunne ske domfældelse for promillekørsel, hvis en motorfører har indtaget spiritus i et sådant omfang, at alkoholkoncentrationen i den pågældendes blod under eller efter kørslen overstiger 0,80 promille. Samtidig blev politiets adgang til at foretage alkoholtest udvidet.

Det er regeringens håb, at vi gennem disse nye regler kan være med til at begrænse de helt meningsløse ulykker, hvor spiritus er hovedårsag eller medvirkende årsag.

Det kan endvidere nævnes, at politiet i stigende grad bliver belastet af arbejde med behandlingen af personer, som indsættes i detentionerne. Antallet af detentionsindsatte er i perioden fra 1960 til 1975 steget fra ca. 18.000 til godt 24.000 personer pr. år.

Hovedgrundlaget for anbringelse af berusere i detentionerne var overtrædelse af politivedtægtsens bestemmelser om beruselse på offentligt sted. I forbindelse med begrænsningen i anvendelse af forvandlingsstraf i stedet for bøde har justitsministeriet tiltrådt en indstilling

fra straffelovrådet om, at der normalt ikke bør rejses tiltale i disse sager.

Efter at den strafferetlige følge af beruselse således er trådt i baggrunden, er detentionsanbringelse i de fleste tilfælde blot blevet begrænset til anbringelse af de pågældende. Der er ikke i større omfang mulighed for at yde personer, der er indsat i detentionerne, en lægelig eller socialt betonet behandling eller hjælp.

Der begås et stort antal lovovertrædelser under indflydelse af alkohol, og en stor del af kriminalforsorgens klientel har svære alkoholproblemer.

Om forekomsten af svære alkoholproblemer blandt kriminalforsorgens klientel kan henvises til den undersøgelse, der er offentliggjort i betænkning 752/1975 »Kriminalforsorg-Socialforsorg«, bind II, side 75 ff. Denne undersøgelse viste, at i 1973 havde 29 pct. af klienter under ambulant behandling og tilsyn af kriminalforsorgen et særligt vilkår vedrørende alkohol. Bl. a. på grundlag af denne undersøgelse antages det, at i hvert fald en tredjedel af kriminalforsorgens til enhver tid værende klientel – der udgøres af ca. 3.200 frihedsberøvede og ca. 5.000 under ambulant tilsyn – har alkoholproblemer.

Det er erfaringen, at det er en del af klientelet, der har alkoholproblemer, der relativt hyppigst falder tilbage til ny kriminalitet.

Selv om det forekommer, at der i forbindelse med udgang fra et fængsel fastsættes særlige vilkår, f. eks. om antabusbehandling, vil spørgsmålet om alkoholistbehandling i første række vedrøre personer under ambulant tilsyn.

For personer, der er betinget dømt eller prøveløsladte, indeholder straffeloven henholdsvis i § 57 og § 39 hjemmel til at bestemme, at de pågældende skal undergives tilsyn og overholde bestemte vilkår, som findes formålstjenlige. Blandt sådanne vilkår nævnes forskellige, der vedrører alkohol. Det i praksis almindeligst anvendte går ud på, at den pågældende, såfremt tilsynsmyndigheden finder det fornødent, skal underkaste sig en lægeligt godkendt behandling mod misbrug af alkohol.

Et vilkår kan ikke gennemtvinges ved direkte tvang, men overtrædelse kan for så vidt angår en betinget dømt indebære, at sagen på ny indbringes for retten med henblik på fastsættelse af en ubetinget straf, og for så vidt angår en prøveløsladelse, at den pågældende bliver genindsat til fortsat strafudståelse.

Af den nævnte undersøgelse fremgik, at det

var omkring en fjerdedel af dem, der havde vilkår om i givet fald at underkaste sig behandling mod misbrug af alkohol, der aktuelt var i en sådan behandling.

Den mest almindelige behandlingsform består i ambulansbehandling, hvor antabus regelmæssigt indtages hos den tilsynsførende. Næsten lige så almindeligt er det at lade behandlingen foregå på et alkoholambulatorium. Tilsammen dækker disse behandlingsformer omkring 75 pct. af behandlingerne. 15 pct. af dem, der er i behandling, er anbragt på institution – heraf 4 pct. på psykiatrisk hospital eller en psykiatrisk afdeling.

I forbindelse med undersøgelsen blev behandlerne spurgt om deres ønsker med hensyn til større mulighed for hjælp og støtte til klienterne. Af svarene fremgår bl. a., at mulighed for at skaffe klienterne bedre boligforhold er et udtalt ønske, specielt i København. Ønsket om et fuldt udbygget ambulatorium med psykiatere og socialrådgivere, der kan fungere som tilsynsførende, og let adgang til akut indlæggelse er et udpræget ønske i de områder, hvor ambulatorierne er svagt udbygget, eller hvor samarbejdet med det lokale ambulatorium er meget spinkelt, bl. a. fordi ambulatoriet ikke ønsker at medvirke til en »tvangsmæssig« behandling.

I betænkningen »Kriminalforsorg-Socialforsorg« – der for tiden er til høring hos de be-

rørte myndigheder m. v. – har udvalget herefter konkluderet (side 24):

»Udvalget finder det særdeles vigtigt, at der skabes rimelige behandlingsmuligheder for kriminalforsorgens alkoholskadede klienter, og anbefaler, at behandlingen af disse klienter i videst muligt omfang overlades til det almindelige behandlingssystem. Man konstaterer, at samfundet ikke råder over et tilstrækkeligt antal og tilstrækkeligt udbyggede alkoholambulatorier og institutionspladser til alkoholskadede. Udvalget henstiller, at kriminalforsorgen – både centralt og lokalt – meget nøje følger udviklingen med hensyn til oprettelse af nye og udvidelse af eksisterende ambulatorier og klart over for de ansvarlige myndigheder, det vil i første række sige amtskommunerne, påpeger områder, hvor kriminalforsorgens klienter helt eller delvis mangler behandlingsmuligheder.«

I denne forbindelse kan jeg oplyse, at jeg i et cirkulære af 2. juni 1975 om retningslinier for udarbejdelsen af planer for driften af behandlingsinstitutioner for alkoholskadede netop har indskærpet det væsentlige i, at der etableres et samarbejde mellem behandlingsinstitutionerne og kriminalforsorgen. Hvorvidt denne henstilling har båret frugt, er det endnu for tidligt at udtale sig om, idet vi i indenrigsministeriet ikke har modtaget alle amtskommuners udbygningsplaner på dette område. Nedenfor er givet en oversigt over behandlingsmuligheder for alkoholskadede pr. 1. februar 1976.

[Indenrigsministeren.]*Oversigt over behandlingsmuligheder for alkoholskadede pr. 1. februar 1975.*

	Ambulatorium – Privat	Ambulatorium – Amtskommunalt	Behandlingshjem	Statshospital	Forsorgshjem/ Optageseshjem	Amtsun- doms- center	Kollegium, herberg el. lign.
<i>Københavns Kommune</i>	●	●	●	●	●	●	●
<i>Frederiksberg Kommune</i>		●					●
<i>Københavns Amtskommune:</i>							
Gladsaxe	●						
Glostrup	●			●			
Herlev						●	
Hvidovre	●						
Høje-Tåstrup	●		●				
Lyngby-Tårnbæk	●						
Rødovre	●						
Tårnby	●						
<i>Frederiksborg Amtskommune:</i>							
Helsingør	●		●				●
Hillerød	●					●	
<i>Roskilde Amtskommune:</i>							
Roskilde	●						
<i>Vestsjællands Amtskommune:</i>							
Holbæk		●					
Kalundborg		●					
Nykøbing Sjælland				●			
Ringsted		●					
Slagelse		●					
<i>Storstrøms Amtskommune:</i>							
Maribo					●		
Nakskov	●						
Næstved					●	●	●
Vordingborg				●			
<i>Bornholms Amtskommune:</i>							
Rønne	●						
<i>Fyns Amtskommune:</i>							
Middelfart			●	●			
Odense	●				●	●	
Svendborg		●					●
<i>Sønderjyllands Amtskommune:</i>							
Haderslev					●		
Sønderborg		●		●			
Aabenraa		●					

[Indenrigsministeren.]

	Ambulatorium – Privat	Ambulatorium – Amtskommunalt	Behandlingshjem	Statshospital	Forsorgshjem/ Optagelseshjem	Amtstungdoms- center	Kollegium, herberg el. lign.
<i>Ribe Amtskommune:</i>							
Esbjerg	●				●	●	●
Ribe				●			
Varde							●
<i>Vejle Amtskommune:</i>							
Fredericia		●					
Horsens		●			●		
Kolding		●			●		
Vejle		●				●	
<i>Ringkøbing Amtskommune:</i>							
Herning							●
Holstebro		●			●		
<i>Århus Amtskommune:</i>							
Randers		●					
Silkeborg		●					
Århus		●		●	●		●
<i>Viborg Amtskommune:</i>							
Skive		●					
Thisted		●					
Viborg		●		●	●	●	
<i>Nordjyllands Amtskommune:</i>							
Frederikshavn		●					
Hjørring		●		●			
Ålborg		●		●	●		●

Sundhedsstyrelsen:

Den 26. juli 1976 fremkom der i Ugeskrift for Læger nogle foruroligende oplysninger om den voksende dødelighed af skrumpelever i perioden 1961–1972, hvorfor jeg har bedt sundhedsstyrelsen redegøre for nogle spørgsmål i denne forbindelse.

Mine spørgsmål og sundhedsstyrelsens svar gengives nedenfor:

- Hvor stor en del af den samlede dødelighed i den undersøgte periode udgør dødsfald på grund af
 - alkoholisk skrumpelever?
 - ikke-alkoholisk skrumpelever?
- Kan det belyses nærmere, hvorledes ændrin-

gerne i diagnosegrundlaget i den undersøgte periode kan have påvirket undersøgelsens resultater?

ad spørgsmål 1 og 2:

Antallet af de i dødsårsagsstatistikken opgjorte dødsfald som følge af skrumpelever i forhold til samtlige dødsfald fremgår af tabel 1, og på det foreliggende grundlag må man mene, at stigningen i dødeligheden af alkoholisk skrumpelever er reel.

Det er naturligvis klart, at mere forfinede metoder giver et sikrere grundlag for at stille diagnosen skrumpelever.

En supplerende analyse af dødsårsagssta-

[Indenrigsministeren.]
tistikkens materiale, der også omfatter de tilfælde af skrumpelever, som ifølge dødsårsagsstatistikken ikke er alkoholisk betingede, har

vist, at en del af disse tilfælde alligevel er alkoholindicerede, således at man må regne med, at de i tabel 1 anførte tal fra dødsårsagsstatistikken er minimumstal.

Tabel 1.

Dødsfald af alkoholisk skrumpelever og ikke-alkoholisk skrumpelever i pct. af det samlede antal dødsfald.

	Alkoholisk skrumpelever			Ikke-alkoholisk skrumpelever		
	M*)	K**)	M + K	M	K	M + K
1962	0,07	0,00	0,04	0,64	0,93	0,78
63	0,07	0,02	0,04	0,58	0,94	0,75
64	0,09	0,02	0,06	0,54	0,96	0,73
65	0,07	0,03	0,05	0,58	0,84	0,70
66	0,14	0,03	0,09	0,52	0,83	0,66
67	0,12	0,02	0,07	0,52	0,93	0,70
68	0,14	0,06	0,10	0,53	0,93	0,71
69	0,22	0,02	0,12	0,60	1,02	0,79
70	0,24	0,05	0,15	0,68	1,00	0,82
71	0,30	0,06	0,19	0,64	0,89	0,75
72	0,31	0,10	0,21	0,69	0,87	0,77
73	0,33	0,09	0,22	0,81	0,94	0,87
74	0,36	0,10	0,24	0,75	0,82	0,78

*) Mænd.

***) Kvinder.

3. Hvilke forandringer er der i den undersøgte periode sket i dødeligheden af
- kræftsygdomme, herunder særlig lungekræft?
 - trafikulykker?
 - sygdomme, der skyldes overvægt?

ad spørgsmål 3:

Forandringerne i dødeligheden af kræftsyg-

domme (lungekræft) og trafikulykker fremgår af tabel 2, hvoraf det fremgår, at dødeligheden af lungekræft er stigende, medens den samlede dødelighed af kræft stort set er uændret. Dødeligheden i forbindelse med motor-køretøjsulykker viste en stigning indtil 1974, hvor der skete et markant fald. Det er ikke muligt at udtale sig om antal dødsfald på grund af overvægt.

[Indenrigsministeren.]

Tabel 2.

Dødsfald af malign kræft, herunder specielt lungekræft, og motorkøretøjsulykker i pct. af det samlede antal dødsopfre.

	Alle maligne kræftformer			Lungekræft			Motorkøretøjsulykker		
	M	K	M + K	M	K	M + K	M	K	M + K
1962	21,2	23,2	22,1	4,0	1,0	2,6	2,6	1,0	1,8
63	21,5	24,0	22,7	4,4	1,0	2,8	2,5	1,1	1,8
64	21,4	25,3	22,4	4,4	1,1	2,9	2,7	1,2	2,0
65	21,3	23,7	22,4	4,8	1,2	3,1	2,8	1,4	2,2
66	19,9	22,3	21,0	4,6	1,1	3,0	3,0	1,3	2,2
67	20,6	22,7	21,6	5,0	1,4	3,4	3,2	1,5	2,4
68	20,9	23,3	22,0	5,3	1,3	3,5	3,4	1,5	2,5
69	21,5	23,8	22,6	5,5	1,5	3,7	3,4	1,7	2,6
70	21,4	24,2	22,7	5,4	1,6	3,6	3,2	1,7	2,5
71	22,4	24,8	23,5	5,8	1,7	4,0	3,2	1,7	2,5
72	22,6	24,4	23,4	6,3	1,8	4,3	3,0	1,6	2,4
73	22,4	24,0	23,2	6,0	1,6	4,0	3,1	1,6	2,4
74	21,9	23,4	22,6	6,2	1,8	4,2	2,1	1,0	1,6

4. Hvilke forandringer er der i den undersøgte periode sket i middeldødsalderen?

ad spørgsmål 4:

Forandringerne i middellevetiden fremgår af

tabel 3, der viser, at middellevetiden i den betragtede periode har været stagnerende for mænd og svagt stigende for kvinder.

Tabel 3.

Middellevetid efter dødelighedserfaringerne.

Alder	Mænd			Kvinder		
	1966-70	1972-73	1973-74	1966-70	1972-73	1973-74
0 år	70,5	70,8	70,8	75,4	76,3	76,6
5 -	67,2	67,0	67,0	71,6	72,3	72,5
10 -	62,3	62,2	62,2	66,7	67,4	67,6
20 -	52,7	52,6	52,6	56,9	57,6	57,8
30 -	43,2	43,1	43,1	47,2	47,8	48,0
40 -	33,8	33,7	33,7	37,6	38,3	38,5
50 -	24,8	24,8	24,8	28,5	29,2	29,4
60 -	16,9	17,0	17,0	20,0	20,8	20,9
70 -	10,6	10,8	10,7	12,5	13,2	13,3
80 -	6,0	6,3	6,2	6,8	7,3	7,3
90 -	3,1	3,3	3,2	3,4	3,6	3,6

Kilde: Stat. Årbog 1976.

5. Kan det oplyses, om forbruget af nogle typer alkoholholdige drikke hyppigere end andre giver anledning til udvikling af alkoholisk skrumpeliver?

6. Kan det belyses nærmere, hvilken baggrund der kan være for overdødeligheden af alkoholisk skrumpeliver i de laveste sociale

klasser?

ad spørgsmål 5 og 6:

Risikoen for at udvikle den alkoholiske skrumpeliver er betinget af mængden af absolut alkohol og varigheden af indtagelsen, dvs.: jo højere konsum af alkoholholdige drikke

med stort spiritusindhold og jo længere varigheden af konsumtionen, jo større er risikoen for udvikling af alkoholisk skrumpeliver.

Overdødeligheden af alkoholisk skrumpeliver har en klar sammenhæng med den totale konsumtion af alkoholholdige drikke og varigheden af dette overforbrug.

Såvidt sundhedsstyrelsen bekendt foreligger der intet sikkert om, at overdødeligheden af alkoholisk skrumpeliver her i landet skulle være højere i de laveste sociale klasser.

Når alt dette er sagt, må det erkendes, at forbruget af alkohol her i landet i ti års perioden 1963-73 er mere end fordoblet, hvilket i sig selv kunne give anledning til overvejelser.

Der er tilsyneladende ikke tale om noget isoleret dansk fænomen, men om et næsten universelt fænomen. Verdenssundhedsorganisationen WHO har således på sin 28. general-

forsamling i maj 1975 anmodet WHO's generaldirektør om i særlig grad at have opmærksomheden henledt på de sundhedsmæssige og sociale problemer i forbindelse med det stigende alkoholforbrug i mange dele af verden.

Hvad der ligger bag den stigning i alkoholforbruget er der formentlig ingen der har noget éntydigt svar på. For så vidt angår forholdene i Danmark skal jeg prøve at antyde nogle mulige (del)forklaringer.

Ministeriet for skatter og afgifter:

Den almindelig velstandsstigning er en mulig forklaring. Ministeriet for skatter og afgifter har udarbejdet nedenstående oversigt over afgiftsudviklingen fra 1964 til 1976 samt en oversigt over udviklingen i samme tidsrum for timelønnen for industriarbejdere korrigeret efter prisudvikling, men før skat.

Tabel 4.

*Oversigt over
afgiftsudviklingen for spiritus, vin og øl 1964-(sept.) 1976.
(punktafgift + moms i 1974 = 100)*

		1964	1974	1976
Spiritus*)	{ Snaps	100	172	206
	{ Cognac	100	141	168
Vin	{ Fransk bordvin	100	213	264
	{ Portvin	100	196	240
Øl	{ Pilsner øl	100	204	237
	{ Porter øl	100	197	229

Et udtryk for udviklingen i realindkomst (før skat).

	Industriarbejderes timefortjeneste**)	Forbruger- prisindeks***)	Timelønsindeks reguleret efter forbrugerpris- indeks
1964	Øre 882	Indeks 100	100
1974	2974	337	163
1976 (jan. kv.)	3762	427	183

*) Fra 1. maj 1969 skete en omlægning af spiritusbeskatningen. Før havde hovedbestanddelen været en beskatning efter engrosprisens højde. Fra 1. maj 1969 beskattedes spiritus kun efter rumindhold og alkoholstyrke med en lavere afgiftssats for akvavit og en højere for anden spiritus. Det betød en afgiftslettelser for de dyrere spirituosa.

**) Inkl. tillæg, bortset fra overtidstillæg og sygedagpenge.

***) For varer og tjenester/inkl. bolig.

Dansk medlemskab af EF vil ikke på nuværende tidspunkt være til hinder for en ændring af den danske spiritusafgiftsstruktur, men

på længere sigt er der planer om en harmonisering af spiritusafgifterne inden for EF, og til den tid, hvor en sådan harmonisering eventuelt

[Indenrigsministeren.]

bliver gennemført, kan det forventes, at der vil blive stillet krav om, at de danske afgifter på spiritus skal nedsættes.

Det omsiggribende rejseliv, hvor den danske befolkning i middelhavslandene har mødt andre alkoholkulturer, kan være en anden forklaring. Det forhold, at flere kvinder forbruger alkohol, end det var tilfældet før i tiden, en tredje

forklaring.

Det er almindeligt antaget, at et forbrug af drikkevarer med en høj alkoholkoncentration medfører flere skadevirkninger end indtagelse af den *samme mængde* alkohol i fortyndet form. På denne baggrund er det interessant at kunne konstatere, at alkoholforbruget i Danmark især er markant for vins og øls vedkommende.

Tabel 5.

Alkoholforbrug pr. indbygger 1974.

	Spiritus, liter ren alkohol	Vin, liter salgsstyrke	Øl, liter salgsstyrke	I alt liter ren alkohol
Japan	3,74	0,46	33,0	5,1
Østtyskland	3,40	6,60	114,9	7,6
Canada	3,38	6,55	89,1	8,6
Luxembourg	3,10	40,30	135,0	11,9
USA	3,09	6,26	79,8	6,8
Spanien	3,00	75,00	42,0	14,1
Sverige	2,94	7,67	58,6	6,1
Finland	2,90	9,20	56,2	6,5
Holland	2,75	10,38	75,7	8,0
Vesttyskland	2,65	20,20	147,0	11,7
Island	2,65	2,57	15,5	3,8
Frankrig	2,40	103,04	44,2	16,7
Schweiz	2,15	45,00	75,7	11,1
Italien	2,00	110,50	14,4	13,8
Østrig	1,96	36,80	106,2	11,7
Irland	1,92	3,60	86,7	6,7
Belgien	1,90	15,80	140,0	10,0
Norge	1,82	3,20	43,9	4,2
Danmark	1,58	9,66	112,0	8,3
England	1,54	5,33	114,3	8,1
Portugal	1,00	80,00	27,0	12,0

Kilde: Danmarks Amtsråd, nr. 14, november 1976.

Tabellen viser forbruget af spiritus, vin og øl samt det totale alkoholforbrug pr. indbygger i en række lande i 1974.

Tallene angiver gennemsnitsforbruget for hele befolkningen fra den ældste til den yngste. Beregner man forbruget pr. indbygger over 15 år, bliver tallet naturligvis større, for Danmark således et samlet forbrug i 1974 på 10,73 liter ren alkohol i stedet for 8,3. Men en sådan statistik foreligger kun for nogle få af de lande, der indgår i oversigten.

Med hensyn til de stærkeste af de alkoholholdige drikke, spiritus, ligger Danmark på den

3. nederste plads, og af de 9 EF-lande er det kun England, der har et lavere forbrug end Danmark.

Danmark rykker noget højere op i skalaen, når det drejer sig om vinforbruget, idet vi her er nr. 11 af de 21 lande og dermed placeret midt i feltet.

For så vidt angår ølforbruget, rykker Danmark yderligere et stykke op, idet vi her bliver nr. 6 af 21.

Betragtes endelig det samlede forbrug af spiritus, vin og øl, ligger Danmark ligesom for vens vedkommende i midten, nemlig som nr. 11 af de 21 lande i oversigten.

[Indenrigsministeren.]*Handelsministeriet:*

I den offentlige debat har restaurationsloven fra 1970 ofte været kritiseret ud fra den betragtning, at den var én af årsagerne til, at forbruget af alkohol er steget i de senere år.

I det følgende vil jeg ud fra forskellige synsvinkler prøve at sandsynliggøre, at det formentlig ikke har været tilfældet.

Danmarks Statistik har udarbejdet den nedenfor gengivne oversigt over alkoholforbruget i Danmark over perioden 1955–1975:

Tabel 6

	Øl	Vin	Spirituosa	I alt	Pr. indb.	Pr. indb. over 14 år
		1.000 liter	100 pct.		liter 100 pct.	
1955	10.370	1.866	1.734	13.970	3,1	4,3
1960	13.351	2.140	2.854	18.345	4,0	5,4
1965	16.287	2.856	4.552	23.695	4,9	6,4
1966	18.028	2.955	4.606	25.589	5,3	7,0
1967	18.928	3.089	4.764	26.781	5,5	7,3
1968	19.719	3.069	4.712	27.500	5,7	7,4
1969	21.300	3.537	5.135	29.972	6,1	8,0
1970	22.551	4.072	6.237	32.860	6,7	8,7
1971	24.219	4.617	6.978	35.814	7,2	9,4
1972	25.983	5.193	7.669	38.845	7,8	10,1
1973	27.423	7.327	7.695	42.445	8,5	11,0
1974	27.271	6.638	7.936	41.845	8,3	10,7
1975	29.691	7.830	8.803	46.324	9,2	11,8

Som det vil fremgå af oversigten, er det samlede forbrug af stærke drikke omregnet til liter ren alkohol i den omhandlede periode steget med 238 pct. Der er dog store forskelle på stigningen inden for de respektive kategorier, idet forbruget af øl er steget med 186 pct., af vin med 320 pct. og af spiritus med 407 pct.

Med udgangspunkt i året 1970 – det år, hvor restaurations- og hotelloven trådte i kraft – er det samlede alkoholforbrug steget med 41 pct., medens forbruget af øl, vin og spirituosa er steget med henholdsvis 31,4, 95 og 41,9 pct.

Målt i *markedsandele* kan forbruget, omregnet i liter ren alkohol, opgøres således:

Tabel 7

	1955 pct.	1970 pct.	1975 pct.
Øl	74,2	68,9	64,1
Vin	13,4	12,2	16,9
Spirituosa	12,4	18,9	19,0
	100,0	100,0	100,0

Særlig for så vidt angår forbruget i Danmark af øl, der ifølge Centralforeningen udgør ca. 40 pct. af den totale omsætning i restaurations- og hotelvirksomheder, har Bryggerforeningen på grundlag af oplysninger fra et af vore største bryggerier udarbejdet neden-

stående oversigt over de forskellige salgskanalers anslåede procentvise andel af bryggeriernes samlede salg på hjemmemarkedet (leverancer til »diverse aftagere«, fortrinsvis institutioner, er ikke medtaget i opgørelsen).

[Indenrigsministeren.]

Tabel 8

År	Restauratører		Handlende		Marketenderier	
	Øl	Vand	Øl	Vand	Øl	Vand
1955-56	30,2		60,4		8,1	
1956-57	29,2		61,2		8,3	
1957-58	28,9		61,7		8,2	
1958-59	27,9		63,4		7,5	
1959-60	26,8		64,2		7,8	
1960-61	25,8		65,3		7,8	
1961-62	25,4		65,4		8,0	
1962-63	25,0		65,8		8,0	
1963-64	24,4		66,6		7,9	
1964-65	23,3		67,4		8,1	
1965-66	22,7		67,9		8,2	
1966-67	22,3	11,1	68,3	78,7	7,9	7,4
1967-68	21,8	11,5	69,1	78,2	7,6	7,5
1968-69	22,1	12,7	68,8	76,7	7,5	7,6
1969-70	22,0	12,5	68,7	77,1	7,6	7,6
1970-71	22,1	12,6	68,5	76,4	7,6	8,4
1971-72	23,2	12,7	67,5	75,9	7,4	8,7
1973	22,5	13,8	67,0	73,0	5,7	6,0
1974	23,7	15,0	65,3	71,7	6,0	6,3
1975	24,6	15,3	64,5	71,8	5,6	6,1
	Øl		Øl		Øl	
	Beskat.	Ubeskat.	Beskat.	Ubeskat.	Beskat.	Ubeskat.
1973	22,2	0,3	59,9	7,1	5,2	0,5
1974	23,5	0,2	58,6	6,7	5,5	0,5
1975	24,4	0,2	58,6	5,9	5,1	0,5

Som det vil ses af opgørelsen, er der for øl både for restaurationer og marketenderier tale om et ikke ubetydeligt fald i markedsandelen over den betragtede periode, medens der samtidig er sket en stigning i markedsandelen for så vidt angår leverancer af vand til restaurationer.

Centralforeningen af Hotelværtter og Restauratører har på grundlag af foreliggende officielle statistiske oplysninger om branchens omsætning udskilt den del, der vedrører overnatning. Den egentlige restaurationsomsætning i virksomheder med alkoholbevilling i årene 1971-75 (årets priser) er herefter opgjort således:

Tabel 9

År	Antal restauranter	Sml. årsomsætning Mill. kr.
1971	5.065	3.192
1972	5.617	3.521
1973	6.046	3.997
1974	6.606	4.500
1975	6.900	4.825

Ifølge oplysninger fra Danmarks Statistik er der i perioden 1971-75 sket en stigning i det samlede alkoholforbrug, målt i liter ren alkohol, på 29,3 pct. I samme periode er årsomsætningen i restaurationer med alkoholbevilling i årets priser vokset fra 3.192 mill. kr. til 4.825 mill. kr., men da forbrugerprisindekset for restaurationsbesøg i perioden er steget 45,1 pct., vil det sige, at restaurationsomsætningen mængdemæssigt stort set har været uforandret fra 1971 til 1975.

Da restaurationsomsætningens fordeling på øl og andre drikkevarer samt »køkkenvarer« næppe har ændret sig væsentligt i denne korte periode, synes det tilladeligt at slutte, at den skete udvidelse af alkoholforbruget i perioden ikke kan henføres til restaurationer.

Jeg ved, at handelsministeren meget snart vil fremsætte ændringsforslag til restaurationsloven. Ved behandlingen af dette lovforslag vil folketinget få lejlighed til at gå i dybden med disse forhold. Jeg har blot her forsøgt at trække de store linier op og at placere restaurationssektoren i den store sammenhæng.

[Indenrigsministeren.]

Afslutningsvis vil jeg blot gerne i kort form redegøre for regeringens holdninger til alkoholbrug/alkoholmisbrug.

Vi kan på den ene side konstatere, at langt den overvejende del af befolkningen har glæde og fornøjelse af alkohol, og at alkohol fra de ældste tider på godt og ondt har været og stadig er et element i vor kultur. På den anden side ser vi samtidig, at et ikke ubetydeligt mindretal og deres familier har betydelige vanskeligheder med alkohol.

Med udgangspunkt i disse konstateringer er det regeringens holdning, at befolkningens omgang med alkohol ikke bør belægges med flere restriktioner og forbud, end et stort flertal er rede til at acceptere, at de restriktioner og forbud, vi ikke desto mindre skal have, bør indgå i den lovgivning, hvor de mest naturligt hører hjemme, og ikke i en speciallovgivning om alkohol. Det er videre regeringens holdning, at befolkningen, og her ikke mindst den opvoksende ungdom, bør informeres på en renfærdig og sober måde om alkoholbrug og alkoholmisbrug, at det forebyggende og opsøgende arbejde bør prioriteres højt, at samfundet uden moralske pegefingre bør stille det fornødne sociale og sundhedsmæssige bistandsapparat til rådighed for de mennesker, der pådrager sig skader af alkoholmisbrug, at afgiftspolitikken sammen med oplysning og information formentlig er en af de mest rimelige og acceptable regulatorer af befolkningens alkoholforbrug, og at problemet alkohol på arbejdspladserne må løses af arbejdsgiverne, arbejdslederne og de øvrige ansatte i fællesskab, og at man ved oplysning og propaganda bør søge at påvirke den enkeltes holdning til alkoholforbruget, idet netop virksomhedernes egen indsats for et sikkert og sundt arbejdsmiljø er centralt placeret efter formålsparagraffen i lov om arbejdsmiljø.

Nu er der formentlig en del, der vil spørge om, hvilke initiativer og hvilke foranstaltninger regeringen på denne baggrund har planer om at iværksætte.

Som allerede nævnt ligger ansvaret for *behandlingen* af såvel stof- som alkoholmisbrugere hos amtskommunerne, der har vedgået dette ansvar samt – i samarbejde med primærkommunerne – ansvaret for *forebyggelsen*. Jeg vil imidlertid gerne understrege, at der selvfølgelig af de centrale myndigheder vil blive udfoldet bestræbelser på at yde de lokale myn-

digheder den fornødne bistand til at varetage disse opgaver.

I lyset af den indledningsvis omtalte rapport om »Organisationen af forebyggelsen af alkohol- og narkotikamisbrug« vil de centrale myndigheder derfor søge at imødekomme de behov for bistand, som de lokale myndigheder har peget på. De former, i hvilke de centrale myndigheders bistand bedst kan formidles, vil selvfølgelig ske i forståelse med de lokale myndigheder. I denne forbindelse kan oplyses, at der til løbende at yde *råd og støtte* til lokale myndigheder i dette arbejde allerede findes flere organer på centralt hold som f. eks. kontaktudvalget vedrørende alkohol- og narkotikaspørgsmål, undervisningsministeriets konsulent, det kriminalpræventive råd, socialstyrelsen og sidst, min ikke mindst, afholdsbevægelsen, der på disse områder på frivillig basis yder en meget fortjenstfuld indsats.

I henhold til § 11 i lov om styrelse af sociale og visse sundhedsmæssige anliggender skal der for hver amtskommune udarbejdes planer for udbygningen af den sociale og sundhedsmæssige virksomhed. Socialministeren påser efter forelæggelse for indenrigsministeren blandt andet, at »amtskommunernes pligt efter lovgivningen til at tilvejebringe social og sundhedsmæssig service kan anses for opfyldt.« Såfremt lovgivningen ikke kan anses for opfyldt, kan socialministeren forlange, at en udbygningsplan helt eller delvis skal have en egentlig godkendelse af de centrale myndigheder.

I alle landets sygehuskommuner er man i denne tid formentlig ved at lægge sidste hånd på planerne for driften af behandlingsinstitutioner for alkoholskadede. Indenrigsministeriet har endnu ikke modtaget disse planer, men af pressens omtale af planerne er fremgået, at man mange steder påregner at forbedre og udbygge det bestående behandlingsapparat.

Kontaktudvalget har i samarbejde med socialforskningsinstituttet og Danmarks Statistik udvirket, at der ved den næste af Danmarks Statistiks løbende undersøgelser af befolkningens forbrugsvaner (de såkaldte »omnibusundersøgelser«) bliver stillet en række spørgsmål til belysning af befolkningens alkoholforbrug og alkoholvaner.

Når undersøgelsens resultater foreligger, vil man vide en lille smule mere om alkoholforbrugets sammensætning end det gennemsnitsforbrug, man kan beregne sig til ved at divi-

[Indenrigsministeren.]

dere antallet af voksne danskere op i den beskattede mængde alkohol.

Der er endvidere i den senere tid udgivet en hel del oplysende materiale om alkohol- og stofmisbrug.

Komiteen for sundhedsoplysning har udgivet en grundbog om »Alkohol i samfundet«. Bogen er blevet godt modtaget i næsten alle kredse og er blevet gratis uddelt i ca. 175.000 eksemplarer til skoler og ungdomsklubber m. v. I forbindelse med bogens udsendelse blev der samtidig af Danmarks radio produceret i 4 radio- og 4 tv-udsendelser, hver af 20 minutters varighed.

En kreds af lærere m. fl. har udarbejdet nyt oplysnings- og undervisningsmateriale under titlen »Alkohol til skræk og glæde«. Materialet er samlet i en samlemappe med ca. 300 sider og er indtil nu solgt i ca. 1.000 eksemplarer. Et eller to eksemplarer af samlemappen skønnes at dække en skoles behov.

Afholdsselskabernes Landsforbund har udgivet en lille pjec under titlen »Dansk alkoholstatistik«. I pjecen søger man at belyse udviklingen i alkoholforbruget, antallet af alkoholbevillinger, afgifter og priser på alkohol m. v.

En kreds af sagkyndige – blandt andet tre af kontaktudvalgets medlemmer – har udgivet en lille bog om »Alkohol, alkoholisme, alkoholikerbehandling«.

Med støtte fra undervisningsministeriet er der udgivet en bog om »Alkoholisme, menneske og samfund«.

Hertil kommer, at man mange steder lokalt har taget nye og utraditionelle metoder og arbejdsformer i brug for at forebygge misbrug af såvel stof som alkohol.

Som allerede nævnt vil handelsministeren meget snart fremsætte et lovforslag, således at folketinget her får lejlighed til at drøfte restaurationslovens betydning i denne sammenhæng.

I øvrigt vil regeringen meget nøje studere, hvad der blive sagt fra partierne ved debatten om denne redegørelse. I det omfang der tegner sig et flertal for initiativer, der er forenelige med de holdninger til problemerne, som regeringen her har lagt frem, vil regeringen tage sådanne planer op til videre overvejelse.

Den første sag på dagsordenen var:

Spørgsmål om meddelelse af orlov til og ind-

kaldelse af stedfortræderen for folketingsmedlem K. B. Andersen.

Formanden:

Dersom ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at den ønskede orlov meddeles fra og med den 25. januar 1977, og at stedfortræderen indkaldes som midlertidigt medlem. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Spørgsmål om meddelelse af orlov til og indkaldelse af stedfortræderen for folketingsmedlem Erlendsson.

Formanden:

Dersom ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at den ønskede orlov meddeles fra og med den 24. januar 1977, og at stedfortræderen indkaldes som midlertidigt medlem. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Indstilling fra udvalget til valgs prøvelse.

Ordføreren for udvalget til valgs prøvelse (Tastesen) (S):

Folketinget har nu vedtaget at meddele orlov til to af tingets medlemmer, og jeg skal i fortsættelse heraf gøre indstilling om godkendelse af deres stedfortrædere som midlertidige medlemmer.

Det drejer sig for det første om fhv. minister Chr. Thomsen, der er 1. stedfortræder for socialdemokratiet i Viborg amtskreds, hvor hr. K. B. Andersen er valgt.

Det drejer sig for det andet om gårdejer Kaj K. Larsen, der er 1. stedfortræder for fremskridtspartiet i Nordjyllands amtskreds, hvor hr. Erlendsson er valgt.

Udvalget til valgs prøvelse har behandlet disse sager, og jeg kan herefter på udvalgets vegne afgive følgende:

Indstilling.

1) Fhv. minister Chr. Thomsen godkendes som midlertidigt medlem af folketinget fra og med den 25. januar 1977.

2) Gårdejer Kaj K. Larsen godkendes som midlertidigt medlem af folketinget fra og med den 24. januar 1977.

Hermed sluttede forhandlingene.

Udvalgets ovennævnte indstilling vedtoges enstemmigt med 128 stemmer.

Den næste sag på dagsordenen var:

Spørgsmål om fremme af forespørgsel til miljøministeren af Svend Haugaard m. fl. (Forespørgsel nr. IX. Anmeldt 19/1 77).

Formanden:

Hvis ingen gør indsigelse mod fremme af denne forespørgsel, betragter jeg tingets samtykke dertil som givet. (Ophold). Det er givet.

Den næste sag på dagsordenen var:

Tredje behandling af forslag til lov om ændring af lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker. (Søfolks radio- og fjernsynsbetjening) [af Tange m. fl.].

(Lovforslag nr. L 107. Fremsat 11/11 76. Første behandling 8/12 76. Betænkning 12/1 77. Anden behandling 18/1 77).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.

Bernhard Baunsgaard (RV):

På den radikale gruppes vegne skal jeg anbefale, at man stemmer imod dette forslag om ophavsretten.

Vi har tidligere haft forslag fra fremskridtspartiet om beslaglæggelse uden erstatning af danske lønmodtageres ejendom: ATP-fonden. Vi har haft forslag om beslaglæggelse uden erstatning af tjenestemænds ejendom: tjenestemandspensionerne. Nu får vi et forslag fra fremskridtspartiet om beslaglæggelse uden erstatning af danske kunstneres ejendom: ophavsretten.

Jeg anbefaler kraftigt, at vi stemmer imod disse forslag, der er en ophævelse af Danmark som retsstat.

Poul H. Møller (KrF):

Der har under udvalgsbehandlingen af dette lovforslag vist sig at være et stort flertal, der går imod forslaget. Kristeligt folkeparti er enig med forslagsstillerne i forslagens intentioner. Vi er enige med fremskridtspartiet i, at søfolks adgang til at modtage danske tv- og radioudsendelser for længst burde have været klaret,

men da vi ved første behandling fra ministeren for kulturelle anliggender fik at vide, at spørgsmålet om ophavsret, som jo er det spørgsmål, der har sinket hele behandlingen af denne sag, nu var nær sin løsning, og da vi også mener, at man måske nok i fremskridtspartiet har taget lidt let på dette problem, vil vi af hensyn til disse ting ikke gå imod lovforslaget, men vil undlade at stemme her ved tredje behandling.

Ordføreren for forslagsstillerne (Tange) (FP):

Jeg er ikke i tvivl om, at hr. Bernhard Baunsgaard har givet udtryk for flertallets opfattelse, nemlig at dette lovforslag er udtryk for, at der sker en konfiskation af kunstneres rettigheder. Det er imidlertid forkert, og man bør sætte sig ind i lovforslaget. Der er ikke tale om konfiskation af nogen som helst rettigheder. Det, det drejer sig om, er, at når en kunstner får noget opført i radio og fjernsyn, bestemmer loven, at så er der samtidig taget stilling til, at udsendelsen må optages på bånd og sendes ud til søfolkene, der befinder sig på skibene ude på verdenshavene, og det bør kunstneren tage hensyn til, når man bestemmer og fastsætter det vederlag, som han får for udsendelsen i fjernsynet. Meningen er altså, at der, uden at man behøver at lave aftale på aftale, i det vederlag, han får for en udsendelse i radio og fjernsyn, er indbefattet, at man må sende disse udsendelser ud til søfolkene.

Jeg synes, det er meget beklageligt, at det høje ting ikke vil være med til at hjælpe søfolkene, så de bliver i stand til at følge udsendelser, der sendes i det danske fjernsyn og i den danske radio. Det var jo sådan tidligere, at inden vi fik denne højesteretsdom, drev rederierne en udstrakt service over for deres søfolk, idet de for egen regning lod båndoptagelserne foretage, og de blev sendt ud til søfolkene. Det var en ordning, alle var tilfredse med. Jeg synes, det er urimeligt, at man ikke vil være med til, at lovforslaget vedtages, sådan at rederierne igen kan begynde at optage udsendelser og sende dem til søfolkene; navnlig vil det være helt urimeligt, at der skal lægges en bremse på disse udsendelser til søfolkene, når man tager hensyn til, at de fleste af søfolkene har hjem her i Danmark, hvor der er radio og fjernsyn, som de betaler licensen for, for at familien kan følge udsendelserne, og for at de selv kan følge udsendelserne, når de er hjemme på orlov. Det er helt urimeligt, at man ikke vil være med, også